Ústredný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky v Bratislave
833 16 Bratislava, Matúškova 21
Odbor ochrany rastlín, Hanulova 9/A, 844 29 Bratislava
Tel.: 02-69204441, 02-69204475, Fax: 02-64462084
E-mail: ochrana@uksup.sk

určené
vybraným Obecným a Mestským úradom

Vec:
Dôležitá informácia – karanténny škodca na jedlých gaštanoch.

Dňa 24.5.2012 bol v Slovenskej republike prvýkrát identifikovaný nebezpečný karanténny škodlivý organizmus – **hrčiarka gaštanová** (*Dryocosmus kuriphilus*). Škodca napáda a v krátkom čase likviduje všetky stromy jedlých gaštanov, ktorých máme v Slovenskej republike vysadených celkove asi na 1 500 hektároch, avšak veľké množstvo týchto stromov je vysadených v obciach v súkromných záhradách.

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR v spolupráci s Ústredným kontrolným a skúšobným ústavom poľnohospodárskym informovalo médiá o tejto infekcii a vyzvalo občanov, ktorí si gaštany od 12.3.2012 zakúpili, aby ich okamžite spálili, nakoľko sú zdrojom ďalšej infekcie a cestou na rozširovanie škodcu. Fytoinšpektorom ÚKSÚP sa podarilo dohľadať a spáliť 93 kusov z celkového množstva 160 gaštanov, ktoré boli na Slovensko dovezené. Výzva bola zverejnená aj prostredníctvom TASR, formou internetu a v niektorých oblastiach bola výzva publikovaná v lokálnej tlači.

Dňa 31.5.2012 bolo pri kontrolách záhradných centier zistené, že v dodávke z Talianska boli objednávky z viacerých záhradných centier v rámci Slovenska, a teda riziko zamorenia celého územia sa znásobilo.

Vzhľadom k tomu, že je veľmi ťažké nájsť občanov, ktorí si v termíne od 12.3.2012 zakúpili stromčeky gaštanov jedlých, alebo si ich nechali zo záhradných centier zaslať na dobierku, vyzývame občanov a záhradné centrá, ktorí v roku 2012 nakúpili gaštany, aby kontaktovali príslušných oblastných fytoinšpektorov odboru ochrany rastlín ÚKSÚP.

Vplyvom teplého počasia očakávame liahnutie škodcu už v najbližších dňoch, po vyliahnutí sa môže škodca veľmi ľahko rozšíriť.

Na obmedzenie šírenia hrčiarky gaštanovej MPRV SR vydalo samostatné opatrenie, a to **„Vyhlásenie vymedzených zón proti rozširovaniu hrčiarky gaštanovej (*Dryocosmus kuriphilus* Yasumatsu) na Slovensku“.**

S pozdravom

Ústredný kontrolný a skúšobný ústav
poľnohospodársky v Bratislave
833 16 BRATISLAVA, Matúškova 21
41

Ing. Juraj Moško
riaditeľ ústavu

Ústredný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky v Bratislave
833 16 Bratislava, Matúškova 21
Tel.: 02/59 880 200, 54 775 369, Fax: 02/59 880 800
E-mail: uksup@uksup.sk

Vyhlásenie vymedzených zón proti rozširovaniu hrčiarky gaštanovej (*Dryocosmus kuriphilus* Yasumatsu) na Slovensku.

Č. j.: 549/OOR/2012

Ústredný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky v Bratislave (ďalej len „kontrolný ústav"), ako orgán štátnej správy na úseku rastlinolekárskej starostlivosti, na základe § 4 písm. g) zákona NR SR č. 405/2011 Z. z. o rastlinolekárskej starostlivosti a o zmene zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon") a Oznámenia Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky o zverejnení opatrení v oblasti rastlinolekárskej starostlivosti na predchádzanie výskytu a rozširovania škodlivých organizmov (Opatrenie Ústredného kontrolného a skúšobného ústavu poľnohospodárskeho v Bratislave č. OOR/261/2012 na zabránenie zavlečenia a rozširovania *Rhynchophorus ferrugineus* (Olivier) na území Slovenskej republiky a Opatrenie Ústredného kontrolného a skúšobného ústavu poľnohospodárskeho v Bratislave č. OOR/262/2012 na zabránenie zavlečenia a rozširovania *Dryocosmus kuriphilus* Yasumatsu na území Slovenskej republiky) uverejnenom vo Vestníku Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky v čiastke 11 z 13. apríla 2012 pod číslom 26 vyhlasuje vymedzené zóny proti rozširovaniu hrčiarky gaštanovej (*Dryocosmus kuriphilus* Yasumatsu) na Slovensku.

Článok 1
Vyhlásenie opatrenia

Z doterajších monitoringov výskytov hrčiarky gaštanovej vyplývajú dva pozitívne výskyty. Prvý výskyt bol zistený v obci Prievidza, odkiaľ boli následne napadnuté jedince distribuované do obcí Rusovce v okrese Bratislava V., Stupava v okrese Malacky, Horné Orešany v okrese Trnava a Veľké Kapušany v okrese Michalovce. Druhý výskyt bol zistený v obci Dobrá Niva v okrese Zvolen. Na základe pozitívnych výsledkov kontrolný ústav určuje vymedzené zóny, ktoré pozostávajú zo:

a) zamorenej zóny, kde sa potvrdila prítomnosť daného organizmu a ktorá zahŕňa všetky rastliny preukazujúce symptómy spôsobené týmto organizmom,
b) ohniskovej zóny s hranicou najmenej 5 km za hranicou zamorenej zóny a
c) nárazníkovej zóny s hranicou najmenej 10 km za hranicou ohniskovej zóny.

Zoznam obcí v ohniskovej a nárazníkovej zóne je uvedený v prílohe č. 1 tohto opatrenia.

Zároveň kontrolný ústav zakazuje premiestňovanie rastlín gaštana jedlého z vymedzených zón alebo v rámci nich.

Ak sa na základe každoročných prieskumov nezistí prítomnosť daného organizmu v žiadnej z vymedzených zón počas obdobia viac ako tri roky, tieto zóny zaniknú a opatrenia pre vymedzené zóny už nebudú potrebné.

Každý, kto na územie Slovenskej republiky premiestni rastliny gaštana jedlého z krajín, v ktorých je známy výskyt hrčiarky gaštanovej (Taliansko, Slovinsko, Francúzsko, Švajčiarsko), je povinný nahlásiť príslušnému oblastnému fytoinšpektorovi túto skutočnosť.

Predajca takýchto gaštanov je povinný viesť zoznamy predaných gaštanov aj s presnými adresami kupujúcich do tej doby, kým oblastný fytoinšpektor definitívne nerozhodne o tom, že dovezené gaštany sú bez výskytu hrčiarky gaštanovej.

Dôvodom k vydaniu tohto opatrenia je zabrániť udomácneniu škodcu v produkčných výsadbách, ovocných a okrasných škôlkach a voľnej prírode.

Článok 2
Sankcie

Podľa § 38 ods. 1 písm. a) zákona možno tomu, kto spôsobí zavlečenie alebo premnoženie škodlivého organizmu alebo podľa § 38 ods. 1 písm. c) zákona možno tomu, kto nevykoná rastlinolekárske opatrenie nariadené kontrolným ústavom uložiť pokutu vo výške od 200 eur do 500 eur.

Podľa § 39 ods. 1 zákona možno fyzickej osobe-podnikateľovi alebo právnickej osobe uložiť pokutu vo výške od 600 eur do 3 300 eur vtedy, ak podľa:

- písm. a) nevykoná rastlinolekárske opatrenie nariadené podľa § 9 ods. 2 zákona,
- písm. b) neoznámi kontrolnému ústavu výskyt, rozširovanie, podozrenie, príznaky napadnutia alebo poškodenia podľa § 8 ods. 1 písm. b) zákona (oznamovacia povinnosť pre škodlivé organizmy),
- písm. e) vydá rastlinný pas, ktorý nespĺňa podmienky podľa osobitného predpisu (§ 7 ods. 11 a 13 Nariadenia vlády SR č. 199/2005 Z. z. o ochranných opatreniach proti zavlečeniu a rozširovaniu organizmov škodlivých pre rastliny alebo rastlinné produkty v znení neskorších predpisov),
- písm. f) nadobudne rastliny, rastlinné produkty alebo iné predmety v rozpore s ustanoveniami § 13 ods. 2 zákona (to znamená bez rastlinného pasu),
- písm. l) spôsobí preukázateľné rozširovanie škodlivého organizmu v dôsledku nesprávneho zabezpečenia počas prepravy rastlín, rastlinných produktov alebo iných predmetov,
- písm. n) pestuje, vyrobí alebo dovezie rastliny, rastlinné produkty a iné predmety bez zápisu v registri výrobcov a dovozcov podľa § 11 ods. 1 zákona.

Podľa § 39 ods. 5 písm. a) zákona možno fyzickej osobe-podnikateľovi alebo právnickej osobe uložiť pokutu vo výške od 3 300 eur do 16 500 eur vtedy, ak neposkytne súčinnosť fytoinšpektorovi pri výkone oprávnení podľa § 10 zákona.

Článok 3
Hostiteľské rastliny

Hlavným hostiteľom hrčiarky gaštanovej je gaštan (*Castanea* Mill.).

Článok 4
Účinnosť

Opatrenie nadobúda platnosť a účinnosť dňom zverejnenia.

V Bratislave dňa: 11.6.2012

Ing. Juraj Moško
riaditeľ ústavu

Príloha č. 1

obec s výskytom	obce v zónach
Dobrá Niva	okres Banská Štiavnica – Antol, Banská Belá, Banská Štiavnica, Banský Studenec, Ilija, Kozelník, Močiar, Podhorie; okres Detva – Stará Huta, Vígľašská Huta - Kalinka; okres Krupina – Čekovce, Dolné Mladonice, Horné Mladonice, Kráľovce - Krnišov, Krupina, Senohrad, Žibritov; okres Zvolen – Babiná, Bacúrov, Breziny, Budča, Bzovská Lehôtka, Dobrá Niva, Dubové pri Zvolene, Hronská Breznica, Kováčová, Lešť, Lieskovec, Michalková, Ostrá Lúka, Pliešovce, Podzámčok, Sása, Slatinské Lazy, Sliač, Tŕnie, Turová, Zvolen, Zvolenská Slatina; okres Žiar na d Hronom – Hronská Dúbrava, Trnavá Hora.
Horné Orešany	okres Malacky – Kuchyňa, Plavecké Podhradie, Plavecký Mikuláš, Rohožník, Sološnica, Studienka; okres Pezinok – Budmerice, Častá, Doľany, Dubová, Modra, Pezinok, Píla, Štefanová, Vištuk; okres Senica – Cerová, Jablonica, Lakšárska Nová Ves, Plavecký Peter, Prievaly; okres Trnava – Bíňovce, Bohdanovce nad Trnavou, Boleráz, Borová, Buková, Cífer, Dlhá, Dolná Krupá, Dolné Dubové, Dolné Orešany, Horná Krupá, Horné Dubové, Horné Orešany, Košolná, Lošonec, Naháč, Ružindol, Smolenice, Suchá nad Parnou, Šelpice, Špačince, Trnava, Trstín.
Prievidza	okres Bánovce nad Bebravou – Omastiná, Uhrovské Podhradie; okres Prievidza – Bojnice, Bystričany, Cigeľ, Diviacka Nová Ves, Diviaky nad Nitricou, Dlžín, Handlová, Horné Vestenice, Chrenovec – Brusno, Chvojnica pri Tužine, Jalovec pri Ráztočne, Kamenec pod Vtáčnikom, Kanianka, Kľačno, Kocurany, Kostolná Ves, Koš, Lazany, Lehota pod Vtáčnikom, Liešťany, Lipník, Malá Čausa, Malinová, Nedožery – Brezany, Nevidzany nad Nitricou, Nitrianske Pravno, Nitrianske Rudno, Nitrianske Sučany, Nitrica, Nováky, Opatovce nad Nitrou, Podhradie, Poluvsie, Poruba, Pravenec, Prievidza, Ráztočno, Rudnianska Lehota, Sebedražie, Seč, Šutovce, Tužina, Veľká Čausa, Zemianske Kostoľany; okres Turčianske Teplice – Budiš, Dubové, Jasenovo, Kaľamenová, Rudno, Sklené; okres Žiar nad Hronom – Janova Lehota, Kosorín, Kunešov, Lovčica – Trubín, Prochot, Slaská.
Rusovce	okres Bratislava – Bratislava; okres Dunajská Streda – Hviezdoslavov, Kvetoslavov, Šamorín, Štvrtok na Ostrove; okres Senec - Dunajská Lužná, Hamuliakovo, Kalinkovo, Most pri Bratislave, Rovinka.
Stupava	okres Bratislava – Bratislava; okres Malacky – Borinka, Jablonové, Jakubov, Kuchyňa, Láb, Lozorno, Malacky, Marianka, Pernek, Plavecký Štvrtok, Stupava, Suchohrad, Vysoká pri Morave, Záhorská Ves, Zohor; okres Pezinok – Limbach, Pezinok, Svätý Jur.
Veľké Kapušany	okres Michalovce – Bajany, Beša nad Latoricou, Budkovce, Čičarovce, Čierne Pole, Drahňov, Iňačovce, Ižkovce, Kapušianske Kľačany, Krišovská Liesková, Malé Raškovce, Maťovské Vojkovce, Oborín, Palín, Pavlovce nad Uhom, Ptrukša, Ruská, Senné pri Stretave, Slavkovce, Sliepkovce, Stretava, Stretavka, Veľké Kapušany, Veľké Raškovce, Veľké Slemence, Vojany, Vysoká nad Uhom, Zemplínske Kopčany; okres Sobrance – Bežovce, Blatná Polianka, Jenkovce, Lekárovce, Nižné Nemecké, Pinkovce, Tašuľa, Záhor; okres Trebišov – Bačka, Biel, Boľ, Boťany, Čierna, Čierna nad Tisou, Dobrá nad Krčavou, Kráľovský Chlmec, Leles, Poľany, Soľnička, Svätuše, Vojka, Zatín.

partenogenetická samička

koniec júla: výlet dospelých samičiek

koniec jari – leto: kladenie vajíčok do púčikov

kladenie vajíčok

jeseň - zima: prezimovanie počiatočného štádia larvy

vajíčka

jar: pokračovanie rastu a vývoja lariev hrčiarky, deformácie na výhonoch a listoch, tvorba hrčí

larvy

od polovice mája – do polovice júla: obdobie kukly

kukla

MORFOLÓGIA:

Vajíčka: samička *D. kuriphilus* vkladá vajíčka do púčikov mladých výhonov v júni a júli. Vajíčka sú oválne, mliečne biele, 0,1–0,2 mm dlhé. Larva: plne narastená larva *D. kuriphilus* je 2,5 mm dlhá, mliečne biela, bez očí a nôh. Kukla: má dĺžku 2,5 mm, je čierna alebo tmavo hnedá. Dospelec: dospelá samička *D. kuriphilus* je v priemere 2,5–3 mm dlhá, telo je čierne. Nohy, bazálny článok tykadiel a stopkatý článok tykadiel, apex clipea a vrchné hryzadlá sú žltohnedé. Radiálne bunky predných krídel sú otvorené. Tykadlá zo 14 článkov, z ktorých vrcholové články nie sú kyjakovite rozšírené.

SPÔSOB PRENOSU A ŠÍRENIA:

Šírenie *D. kuriphilus* do nových krajín nastáva dovozom zamoreného množiteľského materiálu – očiek, vrúbľov a mladých stromčekov. Miestne rozširovanie nastáva priamo presunom napadnutých mladých rastlín alebo letom dospelých samičiek počas ich doby výskytu (od konca mája do konca júla). Je možné rozširovanie vetrom na väčšie vzdialenosti. Rýchlosť šírenia je 8-25 km / rok.

VÝZNAM ŠKODLIVOSTI:

Poškodenie hrčiarkou gaštanovou môže spôsobiť zníženie úrody plodov gaštana až o 50–70 %. Silné napadnutie môže mať za následok zoslabnutie a odumretie gaštanových stromov. *D. kuriphilus* je najzávažnejší škodlivý hmyz na gaštanoch vo svete.

OCHRANNÉ OPATRENIA:

Preventívne opatrenia: dôsledná kontrola dovážaného reprodukčného materiálu a výsadba zdravého materiálu. Pri podozrení na výskyt kontaktovať oblastných fytoinšpektorov odboru ochrany rastlín ÚKSÚP.

Pri zistení výskytu:

Mechanická ochrana: Mladé stromčeky musia byť celé zlikvidované spálením. Staršie výsadby prerezávať a odrezané napadnuté výhony ničiť pálením.

Chemická ochrana: V súčasnosti nie sú dostupné účinné prípravky na ochranu rastlín proti tomuto škodcovi. V prípade povolenia účinných chemických látok, striedať tieto účinné látky so zreteľom na vytváranie rezistencie a dbať, aby boli vedľajšie účinky na životné prostredie minimálne.

Šľachtenie na odolnosť: Šľachtenie na odolnosť so zreteľom na vytváranie rezistencie škodcu pri nových odrodách.

Biologická ochrana: Kontrola *D. kuriphilus* prirodzenými nepriateľmi, najmä parazitoidmi z radu blanokrídlovcov, čeľade chalcidkovitých – *Chalcididae*, napr.: *Torymus sinensis*, *Torymus beneficus*, *Megastigmus maculipennis*, *Megastigmus nipponicus* (nadčeľaď: chalcidky – *Chalcidoidea*, čeľaď: krasuľkovité – *Torymidae*), *Ormyrus flavitibialis* (čeľaď: Ormyridae) a i.

ODBER VZORIEK:

Ak fytoinšpektor zistí pri prehliadke poškodenie rastliny hrčiarkou gaštanovou, odoberie vzorku z poškodenej rastliny a zašle alebo doručí ju do laboratórií ÚKSÚP v Bratislave – Odbor diagnostiky v Bratislave, Zvolene alebo Košiciach.

ÚSTREDNÝ KONTROLNÝ A SKÚŠOBNÝ ÚSTAV POĽNOHOSPODÁRSKY V BRATISLAVE

833 16 Bratislava, Matúškova 21

Odbor diagnostiky, Odbor ochrany rastlín

tel.: 02 / 6920 4436 **web:** www.uksup.sk **e - mail:** diagnostika@uksup.sk, ochrana@uksup.sk

Spracoval: Ing. R. Bartoš

Zdroj obrázkov: INTERNET, ÚKSÚP © 2012

Dryocosmus kuriphilus
Yasumatsu 1951
Hrčiarka gaštanová
oriental chestnut gall wasp

TAXONOMICKÉ ZARADENIE:

Class: *Insecta* Linnaeus 1758 – **hmyz**, Ordo: *Hymenoptera* Linnaeus 1758 – **blanokrídlovce**, Familia: *Cynipidae* Latreille 1802 – **hrčiarkovité**, Genus: *Dryocosmus* Giraud 1859 – **hrčiarka**, Species: *kuriphilus* Yasumatsu 1951 – **gaštanová.**

ROZŠÍRENIE:

Pôvodná vo východnej Ázii: **Čína, Japonsko (1941), Kórejský polostrov (1963)**. Vyskytuje sa v Juhovýchodnej Amerike: **USA (1974)** (Georgia, Alabama, North Carolina a Tennessee), **Nepál (1999).**

Prítomná v EPPO regióne: **Taliansko** (oblasť Piemonte, juh kraja Cuneo – 2002), **Francúzsko** (2005), **Slovinsko** (2005).

HOSTITEĽSKÉ RASTLINY:

Hostiteľskými rastlinami sú len druhy rodu *Castanea* – **gaštan** a ich hybridy.

Druhy podľa EPPO:

- *Castanea crenata* – **gaštan japonský**
- *Castanea dentata* – **gaštan americký**
- *Castanea mollissima* – **gaštan čínsky**
- *Castanea sativa* – **gaštan siaty**

Hostiteľom v Číne je aj druh:

- *Castanea seguini*

PRÍZNAKY:

Hrče sú jedno- alebo viackomorové, v priemere 5–20 mm, zelenej alebo ružovej farby, často obsahujúce časti listov, stoniek a stopiek listov. Vyvíjajú sa na mladých výhonoch, stopkách listov alebo hlavnej žile listov. Po výlete dospelca hrča uschne, stane sa drevnatou a zostáva pripevnená k stromu až do dvoch rokov. Ak sa zistia príznaky poškodenia, ktorých pôvodcom by mohla byť hrčiarka gaštanová, je možné určiť pôvodcu podľa počiatočných vývojových štádií len mikroskopickou technikou.

BIOLÓGIA:

D. kuriphilus má jednu generáciu za rok. Reprodukuje sa partenogeneticky (pozn.: vývoj jedinca z neoplodneného vajíčka). Prezimujú larvy počiatočného instaru vo vnútri púčikov gaštanov. Vyvíjajúce jedince v čase nalievania púčikov na jar, v polovici apríla, spôsobujú na mladých výhonoch formovanie zelených alebo ružových hrčí o priemere 5–20 mm. Larvy žerú vo vnútri hrčí 20–30 dní pred zakuklením. V závislosti od lokality (nadmorská výška, dĺžka osvetlenia) a odrode gaštana sa kuklenie vyskytuje od polovice mája do polovice júla a výlet dospelých jedincov z hrčí nastáva od konca mája do konca júla. Všetky jedince sú samičky (samčeky tohto druhu neboli nikdy nazbieraný). Samičky kladú vajíčka do vnútra púčika v zhlukoch po 3–5 ks. Každá samička môže naklásť viac ako 100 vajíčok. Niektoré púčiky obsahujú 20–30 vajíčok. Dĺžka života dospelých samičiek je krátka (asi 10 dní, z ktorých časť strávia vŕtaním výletového tunela z hrče). Vajíčka sa liahnu o 30–40 dní. Rast larvy pokračuje počas jesene a zimy už veľmi pomaly.